OM SVERIGES FÖRBUND MED RYSSLAND UNDER KONUNG CARL IX.

------- AKADEMISK AFHANDLING, SOM MED TILLSTÅND AF VIDTBERÖMDA FILOSOFISKA FAKULTETEN I LUND, FÖR FILOSOFISKA GRADENS VINNANDE, TILL OFFENTLIG GRANSKNING FRAMSTÄLLES AF

ELOF TEGNÉR,

FILOS. KAND., SKÅN., PÅ AUDIT. N:o 3, ONSDAGEN DEN 31 MAJ 1865, KL. 9 F. M. ------------- LUND, TRYCKT UTI BERLINGSKA BOKTRYCKERIET, 1865.

Förord till den elektroniska utgåvan

Boken, som tillhör University of Wisconsin Library, har scannats av Google Books. Den anpassades och OCR-tolkades för Projekt Runeberg i november 2014 av Bert H.

Eröfringen af Finland gjorde Ryssland till Sveriges omedelbara granne. Allt ifrån detta de skandinaviska och slaviska stammarnes första sammanträffande blef förhållandet mellan deras båda hufvudfolk ett fiendtligt, och oupphörligt möttes de i blodiga fejder. Men länge dröjde det innan de på ett djupare sätt ingrepo i hvarandras historia: de strider, som de intill den nyare tidens början utkämpade emot hvarandra, bära samtlige karakteren af gränstvister, i hvilka tvenne skilda folkstammar instinktlikt mötas, för att göra hvarandra motstånd, och ännu hafva politiska beräkningar ej afmätt de begge staternas inbördes förhållanden.

En förändring härutinnan inträdde först, när vid upplösningen af riddarstaten i Lifland, de begge rikena, hyar för sig sträfvande att under sitt välde föra dennas spillror, sammanträffade med en tredje och mägtigare än någon af dem båda, Polen, som vid denna tid spelade den förnämsta rolen i det östra Europa. Alltsedan dessa trenne magter mötts på denna valplats för det nordöstra, Europas strider, blir förhållandet till Polen afgö-rande för Sveriges och Rysslands inbördes ställning, och efter skiftningarne i detta nalkas de båda staterna hvarandra i nya fejder eller i vänskaplig beröring.

Fejderna fylla dock större tidsrum än de vänskapliga förbindelserna, som endast gemensamma faror voroi stånd att åvägabringa. Den förste af Sveriges konungar, som satte fast fot i Östersjöprovinserna, fann, vid sitt besittningstagande af Estland, i Polen en mägtig motståndare, och såg sig genom Hertig Johans förbindelser med denna magt äfven inom riket hotad af dess inflytande. Yi se honom mot denna öfvermagt söka stöd i en vänskaplig förbindelse med Ryssland, och ryska Zaren med beredvillighet gå honom till mötes. Men knappt hade Erik slutat sin korta regering och Johan bestigit hans thron, förrän fejden ånyo utbröt i det långvariga krig, som först afslöts genom freden i Teurin.

I början af det 17:de seklet se vi de båda staterna åter närma sig hvarandra. Polen, som under Sigismund IH var den nyvaknade katholska reaktionens förpost i Norr, och i dennas intresse med en ifver, som närmade sig religionsfanatism, vände sig mot sina grannar, blef för dem båda lika hotande; och en förbindelse mellan det af polska konungens thron-anspråk oroade Sverige och det af polska intriger sönderslitna Ryssland syntes vara naturlig. Ett sträfvande att till ett fast förbund utföra denna förbindelse genomgår hela Carl IX: s regering.

Omsider lyckades han också att vinna ett sådant förbund; och vid slutet af denna konungs regering, ett århundrade innan åvägabringandet af den koalition mellan Ryssland och Polen, hvarigenom Sverige störtades från sin stormagtsställning och sitt inflytande på det östra Europas angelägenheter, har historien att bevittna det märkvärdiga skådespelet af en svensk armés uppträdande i Ryssland och dess intåg i Moskwa för att emot Polen stödja en rysk Zar och upprätthålla det ryska riket.

Sveriges inblandning i Rysslands inre oroligheter och dess krig i detta land har sålunda under konung Carl regering sin egentliga betydelse såsom en epi-sod ur den stora strid mellan Sverige och Polen, som skulle sluta med att föra det förra in på verldshändel-sernas stora skådeplats, och från hvars början det sed-nares förfall har blifvit dateradt. Efter denne konungs död tog det ryska kriget en annan vändning; dess utveckling under den store Gustaf Adolf berodde på ändrade förhållanden i Ryssland och kan ej betraktas såsom en direkt följd af de orsaker, som föranledt dess början. Dess utgång blef ej mindre ärorik för Sverige, än betydelsefull vid grundläggandet af dess verldsställ-ning. Men var den äfven en annan än konung Carl vid* sin död hoppats, så är det dock honom som äran tillkommer att först hafva fört de segrande svenska vapnen in i Ryssland, och det var under hans ledning af Sveriges öden, ej mindre genom det ryska kriget än genom det polska, som det fördes in på den bana, der det gick att vinna sin verldshistoriska betydelse.

Det synes vara af intresse att samla hvad som på skilda håll blifvit berättadt om de förhandlingar, som ledde till detta Konung Carl IX:s märkvärdiga krig i Ryssland, och om verkställandet af det förbund, han med detta rikes beherrskare slutit; och det skall vara ämnet för denna afhandling, att i korthet teckna förhållandet mellan Ryssland och Sverige under tidskiftet för denna i de båda ländernas historia så enstaka stående tilldragelse.Jt; reden i Teusin hade slutat det långvariga kriget mellan Sverige och Ryssland. Under de år, som följde närmast efter denna fred, var Sverige en tummelplats för inre strider, och så länge ett borgerligt krig rasade, kunde föga uppmärksamhet egnas åt förhållandet till fremmande magter; särskilt synas förbindelserna med Ryssland hafva för denna tid afstannat. Den inre stridens utgång blef skiljsméssa för alltid emellan de båda tillfälligt förenade kronorna Sverige och Polen. Med oro hade ryska Zaren sett dessa båda mägtiga grannriken förenade under en spira, och personlig ovilja mellan Konung Sigismund och Boris Godunow hade blifvit en följd af den förres planer på ryska thronen vid Zar Feodors död 1). Boris dröjde också ej att vänskapligt närma sig den segrande Hertig Carl. Af alla Europas monarker var han den förste, som gaf honom konunga-titeln; utan svårighet beviljade han fritt genomtåg åt svenska trupper genom Ingermanland för angrepp mot Lifland, och gaf derjemte en obestämd förhoppning om förbund med Carl mot Sigismund2). Men huru benägen än Zaren var att bestämdt skilja Sverige från Sigismund, * *)

*) Wagner: Geschichte des Russischen Reichs, Hamburg & Wien 1810, Bd. m, sid. 12.

) Widekindi: Thet Swenska i Ryssland tijo åhrs Krijgzhistorie, Sthm 1671, sid. 18.så låg det dock, såsom det visade sig, föga allvar i dessa hans förespeglingar. Det hårdnackade arfföljdskrig, som brann emellan Sverige och Polen, befordrade i allt för hög grad Rysslands säkerhet, för att han skulle vilja bidraga att göra slut derpå genom att på ett afgjordt sätt sluta sig till någondera sidan; och han hade dess-utom hemliga planer på Lifland, nogsamt inseende vig- ten för Ryssland af detta lands besittning. På samma gång som han betygade sin glädje öfver Carls framgång och rådde honom att antaga titeln af Sveriges konungs medan han hårdnackadt nekade att gifva konung Sigismund denna titel, förehade han hemliga stämplingar att bringa under ryskt välde Lifland och Estland 3); och det visade sig under förhandlingarne med de svenska sändebud, som år 1601 blifvit till Zaren afsända för afslutan-* det af det förbund, hvarom han gifvit förhoppning, att han icke allenast var dertill obenägen, utan han vägrade äfven att gifva Konung Carl den högtidliga stadfastelsen på den Teusinska freden, under föregifvande att denna blifvit afsluten mellan Zar Feodor och Konung Sigismund och denne sednare ej lemnat sin bekräftelse 4). Samtidigt med de svenska uppehöllo sig i Moskwa polska sändebud, anförda af den lithauiska storkansleren Leo Sapieha, hvilka hade till mål att utverka en för-

3) Han ville i Lifland och Estland begagna sig af Prins Gttf-staf, Konung Erik XIY:s son, på samma sätt som Iwan IV begagnat Hertig Magnus af Holstein, att nemligen låta honom regera der under Ryskt öfverherrskap,

sedan Svenskar och Polackar blifvit utdrifha med en Rysk armé. Se Karamsin, Geschichte des Russ. Reichs Leipz. 1827, Bd. X, sid. 27.

Genom mutor och stämplingar lyckades det också Boris att åstadkomma ett uppror i Narwa under ledning af en viss Conrad Busso. Se Petrejus, Muskowitiske Crönika, Andra Book, sid. 123.

4) Karamsin på anf. ställe, Bd. X, sid. 33.langning af det stillestånd, som år 1592 blifvit slutet med Stephan Bathori ocb hvars sista år nu var kommet. Efter att hafva utstått den mest förödmjukande behandling8), fingo de en ny fred på tjugo år beviljad, hvilken af Konung Sigismund i Wilna 1602 högtidligen besvors. De svenska sändebuden fingo sålunda återvända med oförrättadt ärende; det, hvarpå deras underhandlingar om förbund mot Polen hade strandat, var Zarens fordran på Estlands afträdande såsom villkor derför.

Men förhållandena ändrade sig. Det blef ej längre möjligt för Boris Godunow att under fredens lugn verka för sitt väldes befästande. De inre oroligheterna utbröto; den förste af de falske Demetrierna uppträdde och understöddes af polska Konungen med penningar och af polska magnater med trupper; från polska sidan erkändes han såsom thronberättigad furste af Moskwa, och det nyligen ingångna stilleståndet kunde sålunda nu rätteligen anses brutet.

I Sverige hade man med uppmärksamhet följt Konung Sigismunds åtgärder, och öfvertygelsen att hans planer med afseende på Ryssland äfven voro hotande för Sverige och en följd af den politik han i den ro-mersk-katholska kyrkans intresse fullföljde mot detta land, hade alltmer befästat sig. Den från Konung Sigismunds borgerliga krig bekante Göran Posse, som fått nåd vid Linköpings riksdag och sedan begifvit sig till Polen, misstänktes att hafva gifvit Sigismund första idén till understödjandet af bedragaren 8). Man insåg den

s) Karamsin på anf. st., Bd. X, sid. 29.

e) Werwing: Konung Sigismunds och Carl IX:s Historia, Sthm

1747, Bd. II, sid. 95.---Jöran Posse gick Konung Sigismund

tillhanda med åtskillige råd och förslag, huru han måtte kommafara för Sveriges bestånd, som skulle uppstå, om det lyckades Sigismund att hjelpa Demetrius till Rysslands thron och att sedan begagna honom såsom ett villigt redskap för sina planer ; och Konung Carl beslöt allt från upprorets första begynnelse att hindra dess framgång. Att emot Polens stämplingar upprätthålla den lagliga ordningen i Ryssland blef också målet för hans politik med afseende på detta land, under de återstående åren af hans regering. Att han ej förr än under de sista af dessa kom att med vapenmagt bekämpa Polen i Ryssland, dertill var den ryska nationalstoltheten skuld, som bjöd att ej mottaga fremmande hjelp i, såsom de ans&go dem, inre angelägenheter.

Under det Ryska Zarens ställning syntes allt mer och mer hotad, skickade Konung Carl åter sändebud till Moskwa, erbjudande närmare förbund mot upprorsstiftaren och Polen, i den förhoppning att Boris nu, sedan stilleståndet af denna magt blifvit kränkt, med större beredvillighet skulle gå honom till mötes. Men ännu hade Sigismund ej öppet deltagit i fiendtligheterna mot Rysslands laglige beherrskare, och denne trodde sig ännu kunna lita på sitt folks trohet: svaret på Konung Carls anbud blef derföre ett stolt afslag 7). Snart fick han likväl erfara behofvet af en trogen hjelp, och ännu en gång bjöds honom sådan från Sverige, under det han

til Sweriges Crona och sit Arfrike igen, ibland hwilka då syntes wara det bästa, at befordra Demetrius til den Zariska thronen ocb herraväldet i Ryssland, hvarigenom han åter kunde förpliktas at först hjelpa Konung Sigismund till Finlands och Estlands eröfring, och sedan detta wore skiedt, stode Swerige med större beqvämlig-het fiendtligitvis att öfwerlallas och intagas.

’) Widekindi på anf. st. sid. 21 berättar följande: Men Boris, lijtet wettande sin blinda Lycka, svarar högmodeligen: att Ryssland intet behöfwer hjelp aff the Swenske, hwilkas Maoht han harförgäfves bönfallande vände sig till Romerska Kejsaren och Konungen af Danmark ®). Han afled emellertid samma dag, som han underhandlat med de svenska sändebuden, hvilka då, enligt Widekindis* 8 9) berättelse, lära ha funnit honom ”bådhe rådh- och dådhlöös.”

Hade den efter Boris Godunows och hans son Feodors död på Rysslands thron upphöjde bedragaren egt en mot sin framgång svarande regentduglighet, och hade Sigismund haft händerna fria till företag utom sitt eget land; så skulle utan tvifvel en för Sverige ganska fruktansvärd öfvermagt genom förbundet mellan dessa båda monarker kunnat uppstå. Men den förre gjorde sig snart förhatlig för Ryssarne genom sin grymhet, sina utsväf-ningar och sin förkärlek för allt utländskt, och Polens mägtiga adel, som bildat Rokoss, utgjorde ett mägtigt hinder för verkställandet af den sednares vidtutseende planer. Sigismund försummade emellertid icke att emot Sverige upprätthålla förbindelserna med Pseudo-Deme-trius. Redan vid dennes thronbestigning begärde han utlemnandet af de svenska sändebud, som antogos skola komma till Moskwa ”från den upproriske Carl,* och Za-ren lofvade också i sitt svar att städse förblifva fiende till ”de svenska rebellerna”1). Oaktadt de smärre tillfälliga slitningar mellan de båda monarkerna, som föranleddes af Demetrii narraktiga stolthet och anspråk på titeln Cäsar, vidtog denne äfven anstalter att fullgöra sina förbindelser med afseende på Sverige. Till Konung

pröfwat wara sufficient til at afwäria och emootståå på en tijd, Turken, Tartare, Pålacken, och the Swenske i Ivan Wasiliwitz tijd, myckit mindre nu bära någon fruchtan för then updichtade Munken.

8) Wagner på anf. st., Bd. III, sid. 46.

9) Anf. st. sid. 28.

*) Se Karamsin på anf. st., Bd. X, sidd. 199—200.Garl IX skref han följande bref: ”sedan jag underrättat alla grannrikes regenter om min thronbestigning, underrättar jag Dig endast om min vänskap för Konung Sigismund, och fordrar att Du åt honom återlemnar den magt och myndighet, som Du, trotsande Gudomlig lag, trotsande natur och folkrätt, trolöst ryckt till Dig; — i annat fall kommer Du att vända Rysslands mägtiga vapen emot Dig. Ångra Dig och tänk på Boris Godunows olyckliga öde: så straffar den Högste throners inkräktare; så skall han straffa äfven Dig”J). Befallning utfärdades äfven att slå en brygga öfver Narowaströmmen för underlättandet af en Rysk armés intåg i Lifland 8).

Men innan ännu något blifvit gjordt för befrämjandet af dessa företag, föll Demetrius ett offer för sin egen dåraktiga obetänksamhet och för det revolutionära raseri, som ett långvarigt tillstånd af laglöshet alstrat; och Polens inflytande på Rysslands ställning gentemot Sverige var för denna gång förbi.

Det hade lyckats Wassilij Schuiskoj att bestiga Za-rernas thron. Wassilij V var en vän af sparsamhet och sökte ej såsom sin företrädare att genom slösande prakt och offentliga allmänna fester vid sin person fasta den Muskowitiska befolkningen. Han satte sin styrelses uppgift i häfvandet af den laglöshet, hvari Ryssland befann sig, och hade vid sin thronbestigning afgifvit löften för be-tryggande af allmän personlig säkerhet, som dittills varit i Ryssland ohörda 2 * 4). Men hos ett barbariskt och vid tyranni vandt folk kunde ej mildheten och opartiskheten hos en herrskare komma att anses för annat än svaghet; bojarer och em betsmän, ur hvilkas krets han

2) Karamsin på anf. st., Bd. X, sid. 213.

8) Karamsin på anf. st., Bd. X, sid. 311.

4) Herrmann: Geschichte des Russ. Reichs, HI, 482.utgått, ansågo honom, som s& föga gjorde för sin yttre värdighet, knappast för mera än sin jemlike; och thro-nen omgafs ej mer af den nästan religiösa vördnad, som ryska folket af ålder egnat medlemmarne af sitt gamla konungahus5 6), och som ännu kring den förste falske Demetrii thron spridt sitt skimmer. Den nye Zarens regeringsåtgärder blefvo föremål för granskande omdömen; och äfven hans ifrigaste anhängare yttrade sitt missnöje, då han, tvärtemot hvad de väntat och beräknat, ej syntes vilja regera i sitt partis intresse och med särskilt afaeende fästadt på deras tjenster, utan hade hela landets allmänna väl för ögonen *).

Vacklande var sålunda den thron, som Rysslands nye beherrskare intagit, och det dröjde ej länge innan den halfsläckta upprorslågan, underblåst från Polen, ånyo med ökad kraft uppblossade, och den Svenske Konungens vaksamma öga såg nya faror, för hvilka det gällde att vara på sin vakt. Redan vid Wassilijs thronbestigning hade Carl IX fästat hans uppmärksamhet på den fara som hotade Sverige och Ryssland gemensamt i Sigis-munds

stämplingar, och erbjudit en formlig allians mot Polen. Men Wassilij hoppades ännu kunna undvika fi-endtligheter med detta land, i fred och ro läkande de sår, som de långa inbördeskrigen slagit.

Lättrogenhet var en af Zarens svagheter. Det var denna svaghet, i förening med hans nämnda bemödande att visa sig fullt opartisk och utan hämndlystnad mot sina fordna motståndare, som skulle draga honom olyckan öfver hufvudet. Det hade lyckats några af Demetrii anhängare att förvärfva sig hans förtroende, och det var

5) Herrman anf. st., Hl, 465.

6) Karamsin på anf. st.,. XI, 10.en af dessa, Furst Grigory Scbachowski, som höjde upprorets fana, sedan ett vigtigt embete blifvit honom an-förtrodt.

I de vexlande vapenskiften, som den lagliga ordningens upprätthållare utkämpade mot de skaror, som denne samlat under Demetrii namn, lyckades det omsider de förra att behålla öfvermagten. Hvad som saknats rebellerna var just en personlig uppenbarelse af denne De-metrius, hvars rol emellertid hade spelats af det ”Rijk-sens Secret och insegel,” som Schachowski, enligt Pe-treji 7 8) berättelse, ”uthi tumultet när Demetrius eller Griska wardt ibjelslaghen, stulit och röffuat uthur hans Cammar.” Tron på de uppdiktade berättelserna om hans räddning började svigta; det fasta Tula föll, jemte flera andra orter, som hyllat bedragarens namn, och Wassilij ansåg upprorets låga släckt.

Då var det, som man, efter långvarigt sökande fann en person lämplig att föreställa Demetrius, och under dennes fanor samlade sig åter polska ädlingar af de förnämsta slägter med sina rofgiriga skaror, hvilka sedan alltjemt kommo att utgöra kärnan i denne nye bedragares krigshär. Det var under hösten 1607, som han uppträdde och som hans armé böljade samlas. Med sin styrka drog han mot Moskwa och öfvervintrade i Orel, derstädes alltjemt mottagande nya förstärkningar från kringliggande orter och från Polen •).

Med stegrad uppmärksamhet hade Konung Carl följt utvecklingen af dessa förhållanden. Till Wiborg hade han under sednare hälften af året 1607 afsändt sina Le-gater, Johan Håkansson till Bjurum, Torsten till Ulstorp,

7) Anf. st., II, 211.

8) Se Karamsin, XI, sidd. 23—61 ocb Herrman, III, sidd. 482 —489.ståthållare på Skaraborg, Hofkansleren Nils Chesneco-pherus och Sekreteraren Nils Olsson9) för att derstä-des af ryska legater erhålla den ”solenne Confirmation” på den Teusinska freden, som Boris Grodunow vägrat, men hvilken Wassilij, oaktadt sitt afböjande af det erbjudna förbundet mot Polen, förklarat sig villig att af-gifva. Då inga gesandter anlände från Ryssland, synas de svenska sändebudens förhandlingar ej hafva sträckt sig längre än till befålhafvarne på de ryska gränsfäst-ningarne, om hvilkas trohet mot Wassilij och Sverige man ville göra sig försäkrad. Krigshotelser begagnades äfven af de otåliga svenska sändebuden * *), hvilka dock omsider, sedan Commendanterna i Kexholm och Nöthe-borg ”wijst Breff fram, och låtit see at Suischi wille troligen hålla vidh thet samma förbundhet,” läto de ursäk-

9) Widekindi på auf. st. sid. 43.

*) Widek. anf. st. sid. 44: Men som the länge ther hade väntat Stoorförstens legater och ingen kom, skrefvo the til Commen-danten i Nötheborg, säijande sig väl kunna tanckia at thet Musko-witiska wäsendet för tijden hadhe mera än een Herre, och sigh intet hafwa loff längre at töfwa, än til Januarium nästkommande åhr : Alt therföre bodo the at the innom then tijden wille låta sig weta, hvad thet war för een och huru han hette, som the för sin Stoorförste erkiände, at om then samma intet innom före sagdhan tijd sände sina Legater at confirmera thet som uthi Tusin slutit och af bägge Potentaterna bewiliat war, skulle the wetta at Konungen i Sverigé wore beredd, aff then Rätt, som hwar och een kan hafwa til sin gamble Höfid, med wäpnat hand at intagha the Fästningar och Förstendömen, som således til Sveriges Crono legat hade, för än the aff någon owärdigh måtte intagas och besit-tias, såsom isynnerhet Kexholm, Nötheborg och Iwangrodh. — — Therföre wille the hafwa swar, om thet war sant, som Commen-danten i Iwangrodh nyligen om Suischi hade skrifwit, at the honom för sin storförste höllo sedan Demetrius dödh war, och om han wore sinnat confirmera thet förbundhet som med the Swenska slutit war, så wille the tillijka medh them hjelpa at styra aff warn then fara, som them aff the uproriske öfver hufvudet

hängde.ter om vägames osäkerhet och ”then Pestilenz, som gras-serade allestädz,” som blifvit anförda för de ryska sändebudens uteblifvande, gälla, och begåfvo sig hem igen. Upproret hade emellertid antagit större dimensioner och talrikheten af de polska trupperna i Demetrii här hade satt det utom allt tvifvel att Konung Sigismund hade sin hand med i spelet. Då skickade Konung Carl IX i början af år 1608 sitt sändebud, den bekante krö-nikeskrifvaren Petrus Petrejus 2), till Moskwa för att fortsätta de vid Wassilijs thronbestigning påbegynta un-derhandlingarne. Zarens ställning var ungefär enahanda med den, som Boris Godunow innehade vid det tillfälle, då Carl erbjöd honom sitt förbund med den förste fal* ske Demetrius. Enahanda voro ock de föreställningar

2) Petrus Petrejus Upsaliensis, enl. Lenström och Hammarsköld, Kongl. Hovpredikant, enl. en annan uppgift Konungens Hi-storiograph och Hoijunkare (”minister aulicus”), var sannolikt född omkr. 1570 och användes, efter att i sin ungdom hafva gjort vidlyftiga peregrinationer — 1592 finnes han responderande för en matematisk disputation i Marburg — i Kgl. Cancelliet och nyttjades särskilt till beskickningar i Ryssland. Der synes han hafva uppehållit sig åtskilliga gånger. Sjelf säger han i förtalet till sitt 1615 utgifna arbete ”Regni Muschowitici Sciographia” sig hafva vistats i Ryssland i 4 år ”medh stoor Liffzfahra, oc sedan Gudh alz-mechtig mig heem til mit k« fäderneslandh nådheligen halp är jag sedhan bådhe aff then Stormecht. Her Carl IX E. K. Mts Her Fa-dher: såsom aff E. K. Mt några åtskillige resor med synnerlig wärf qc ärendhen bådhe til Muskow och stora Nogården förskickat, ther aff iagh haffver Landzens lägenhet någorlunda seet, heskådhet oc anteknat. Åren 1601—4 vistades han i Moskwa och var ögonvittne till hungersnöden der, och ännu 1609 och 1611 finnes han omnämnd såsom sändehud i Ryssland. Hans dödsår är ohekant. — Genom sitt bekanta verk ”Regni Muschowitici Sciographia” som äf-ven innehåller en Muschowitisk Crönika har han bidragit mycket till den allmännare kännedomen af Rysslands förhållanden och historia. Hans skildringar äro lifliga och underhållande, om ock understundom öfverdrifoa.om nödvändigheten af en närmare sammanslutning mot Polen, som svenska Konungen nu lät göra ryska Zaren*); och likartadt blef också nu det stolta svar om tillräckligheten af de egna krafterna for att hålla Polen tillbaka, som lemnades på anbudet om hjelp. Wassilij hade, segerstolt öfver upprorets förmenta kufvande, slagit sig till ro i Moskwa, och ringaktade nu de nya rörelser, som en personlig Demetrii uppträdande haft till följd, smickrande sig med hoppet att kunna återställa ordningen utan fremmande hjelp och utan öppet krig med Polen. Det fördrag, som afslöts med de Polska gesandterna Olesnitzki och Gossewski om fortfarandet af vapenstilleståndet mellan Ryssland och Polen* 4) blef emellertid utan all betydelse, och Zar Wassilij fick snart ångra att han stött ifrån sig den erbjudna hjelpen •).

*) Petrejus berättar härom följande: (Tyska Uppl. Leipz. 1820, sid. 407) Der Hochgeehrte König Carolus der Neundte in Schweden liess den Grossfiirsten Wasili Zuski als einen Nachbarn trew-lieh warnen und zu erkennen geben, wie er verstanden hatte, dass der Pabst mit der gantzen Liga und den Polen allerley Völcker za Hülffe erwerbet, allerley Unruhe und Krieg anzurichten, die gantze Moschow zu bezwingen, und unter ihr Joch und Dienstbarkeit zu

bringen.------Welches Ihre Maijt sehr zu Herzen gienge, derent-

halben solchem in der Zeit zu weren, und furzukommen, ehe sie weiter ins Land mögen einreissen, wolte J. Kön. Maijt. als ein gutherziger und getrewer Nachbar ihm und dem ganzen Russischen Gross-Fürstenthumb, mit etlich Tausend zu Ross und Fuss, von einheimischen und ausländischen Völkern assistiren und zu Hülffe kommen.

4) Karamsin på anf. st. XI, sid. 73.

6) Widekindi berättar på anf. st. sid. 42, att Kon. Carl ”då han fick veta hvad som uthi Moskwa passerade” — nemligen begynnelsen täll SöhftcKowskk uppror och dennes förbindelse med Polen innan ännu deii andre Demetrius uppträÖt — ”lät kalla tillbaka sina Legater Hetfribh Franklin och Steph. Lemmium, som pä wägen woro åth Giötefborg; at médk skepp gfi1 til' TurCkiska Kejsaren och upwäckia honom emot Påland, hV&Ötfi' oEfcr* JohanMot den anryck&nde upprorshären hade Zaren utskickat sin broder Ditnitri Schuiskoj. Under Rozinski,

Schytte som tå war Legat till Engeland, ibland annat anhölt, at the Swenske Skeppen måtte få löpa aff frij

geleigd, medh the Engelske in på the Turkiske farwataen.” Då Kon. Jakob afbqjt detta och ”Kon. Carl och sedermeera för thet vpwäxande Bulrets skull uthi Ryssland, fann rådheligare wara. at söka alliance med Storförsten Schuiski, alltså kallar han thenne Lemmium tilbaka, och skickar honom in i Ryssland, at erfara rätt hvad Stoorförsten i sinnet hade.” Efter Widekindi berättar också Hallenbbrg (Svea Rikes Historia under Konung Gustaf II Adolphs Regering I, 91) att sändebud till Turkiet blifvit hindrade från sin resa genom Kon. Jacobs nekande, utan att likväl nämna, att Steph. Lemmius varit en hland dem. Wbrwing deremot (anf. st. II, 142) omnämner Lemmius såsom tillemadt sändebud till Turkiet, men sätter denna hana resa ej i ringaste sammanhang med Joh. Skyttes mission till England. I stället säger han att Lemmii afsändande såsom ”Brefdra-gare till Ryssland” berott på Zarens anhållan om hjelp mot Demetrius 13 och Polen. — Widekindis uppgift är högst motsägande. Tiden för Lemmii afsändande till Ryssland skulle, efter det sammanhang att döma, hvari det berättas, hafva varit slutet på år 1607 el. början på 1608 — således ungefar sammanfallande med Petreji. Men Joh. Skytte afsändes till England, enl. Werwing II, 211, i böljan af Mars 1610, för att söka Kon. Jakobs bemedling för afböjande af det Danska kriget, således ett helt år sednare än Sveriges deltagande i Ryska kriget begynt. I Joh. Skyttes hos Werw. anförda instruction omnämnes ock såsom den sjette punkten, att, ”efter Konungen af Sverige aktade med det första sända Legater uppå sine egne skiepp till Turk. Kejsaren, fördenskull begärde Kon. i Sverige att samma skiepp måtte med Konungens i Engeland komma i följe etc.

Möjligen beror Widekindis misstag på förvexling med Petreji afsändande, om hvilket intet ord finnes nämndt i det eljest temL fullständiga arbetet. I Ryska källor finnes Lemmii beskickning ej omtalad. Sannolikt är väl att denne varit ett af de sändebud, som* sedan Furst Michaël Scopin Schuiskoj Mn Nowgorod med Sverige öppnat underhandlingen om hjelp, afskickades för att gifva närmare förhållningsorder åt de Svenska fältherrar, Grefven af Mansfeld, Arved Tönnesson och Philip Scheding, med hvilka de förberedande överenskommelserna slötos. I förbundsurkunden nättmes han ej ss. närvarande vid Wiborgska fördragets afshitande. Jtf. Werw. II, 142.Tiskiewitz och Lissowski, alla berömda Polska fältherrar, vann Pseudo-Demétrii armé öfver honom slaget vid Bol-chow (den 14 April) och vägen till Moskwa var nu öppen. Vid Tuschino, endast 12 werst från Moskwa, slog Demetrius sitt läger, och sistnämnda stad räddades endast genom hans betänkligheter att genom eld och svärd förstöra den ort, som efter,hans förmenande inom kort skulle blifva hans hufvudstad6). Till Tuschino anlände alltjemt nya förstärkningar. Den berömde fältherren Janus Sapieha kom i spetsen för nya skaror från Polen, och de zaporogiska kosackernas horder utgjorde en ej obetydlig tillökning till Demetrii här. Antalet af den bland Moskwas och kringliggande orters innevånare, som afföllo till Demetrius, tilltog med hvarje dag; Pereslawl, Jaroslawl, Kostroma, Galitsch och Rostow gåfvo sig under upprorsstiftaren eller blefvo förstörda; och äfven bland hufvudstad ens besättning, hvarest Wassilij ej sparade sina ansträngningar för att hålla modet uppe, insmög sig allt mer och mer förräderiet7). Sapieha hade skilt sig från hufvudarmén och företagit belägringen af det fasta klostret Troizkoi-Sergiew, och hela det mellan Tuschino och klostret belägna landområdet förhärjades på det fruktansvärdaste sätt af dessa båda armékorpser. Äfven upp i norra Ryssland sträckte sig förräderiet. De flesta af gränsorterna mot Sverige hyllade Demetrius. Så Iwanogorod, Coporie, Nöteborg och Kexholm 8) och bland mera betydande orter var det endast Kolomna, Nowgorod och Smolensk som förblefvo trogna, utom de af-lägsna Nishnei och Kasan.

6) Karamsin XI, 70.

7) Se derom Karamsin XI, 79—82.

8) Widekindi på anf. st. sid. 53.Då omsider, när förvirringen och eländet syntes haf-va stigit till sin spets, beslöt Zar Wassilij att söka den fremmande hjelp, som han en gång så stolt hade bortstött, och anropade, samtidigt med Sveriges Konung, Ko-nungarne af England och Danmark samt Romerska Kejsaren. Furst Michael Scopin-Schuiskoj, hans fräade •), afskickades till Nowgorod för att derifrån öppna underhandlingar med Sverige.

De svenska män, genom hvilka hans underhandlingar med Sveriges Konung gingö> voro dennes krigsöf-verstar, Grefven af Mansfeld, öfverbefälhafvaren i det polska kriget, och Arvid Tönnesson Wildman, kommendanten på Wiborgs slott. Till dem sände han, efter att ha aflemnat en skrifvelse från Zaren till Konung Carl, å sin

beherrskares vägnar bref, hvari han framställde vigten för Sverige af att bekämpa Polens inflytande i Ryssland, dervid begagnande sig af samma skäl, som så ofta förgäfves från svenska sidan varit anförda. Polac-karné, hette det der, hade ej understödt de falska Deme-trieraa, derföre att de ansågo deras sak rättvis, utan emedan de åsyftade att få fast fot i Ryssland, för att sedermera, starka genom denna tillökning i magt, med större framgång kunna angripa Sverige; och härtill vore de af Jesuiterna och Konungen af Spanien uppmuntrade * *). De svenska befalhafvarne i Finland, hvarest redan en betydlig truppstyrka var samlad, hade emellertid ej varit overksamma för befrämjandet af Furst Michaels planer, redan innan emottagandet af hans bref. De hade alltjemt bemödat sig att hindra allt vidare af-fall från Zaren, och sände åtskilliga förmaningsbref till

•) Han var Zarens brors sonson, eller möjligen brors dotterson.

*) Widekindi på anf. st. sid. 55.kommendanterna på de ryska gränsfästningarne för att förmå dem att blifva honom trogne a);

Den ryske farstens belägenhet var under böljan af dessa underhandlingar föga angenäm. I Nowgorod, till hvilket han begifvit ' sig i förhoppning på dess trohet mot Zar Wassilij, hade bedragaren redan lyckats vinna ett stort anhang; och tillsammans med en af befälhaf-varne derstädes och ett ringa antal trogna såg Furst Michael sig nödsakad att flykta till Iwanogorod. Men denna ort hade, såsom nämndt är8), hyllat den falske Demetrius och öppnade ej sina portar för den laglige Zarens frände och fullmyndige embetsman, lika litet som Oreschek, dit han sedan begaf sig4). Omsider hade det dock lyckats Metropoliten Isidor och Wassilij s anhängare i Nowgorod att qväfva upproret der, och Fursten blef dit återkallad, samt emottog innevånarnes trohetsed till den rätte Zaren. Med ifver påskyndade han rust-ningarne mot den väntade fiendtliga Styrkan.

Här mottog han äfven de af Grefven af Mansfeld afsände svenska sändebuden Philip Scheding, kommendanten i Narwa, och sekreteraren Måns Mårtensson (Palm) ; och med dessa afslötos i November 1608, i öfverensstäm-melse med ett af Mansfeld upprättadt förslag5), som sändebuden medfört, de öfverenskommelser som ledde till fördraget i Wiborg, hvilka af Fursten undertecknades, och efter öflig rysk sed, bekräftades genom kors-kyssning. I detta Nowgorodska fördrag bestämdes an-

a) Widekindi på anf. st. sid. 54.

*) Se oivan sid. 16.

*) Karamsin XI, 126.

5) Se Suomi, Tidskrift i fosterländska ämnen, Helsingfors 1842, sid. 48, hvarest detta förslag i den derstädes tryckta Wiborgska för dragsurkunden åberopas.talet af de trupper, som från Sverige skulle sändas till Zarens hjelp, till 5000 man, hvaraf 3000 man fotfolk och 2000 man rytteri; den sold, som dessa af Zaren skulle erhålla, bestämdes in summa till 100,000 daler i månaden6). För öfrigt synes denna traktat mera vara att betrakta såsom ett ur militärisk och administrativ synpunkt uppgjordt förslag, än såsom egande någon politisk eller internationell betydelse. Den formliga alliansen * i

c) Detaljuppgifter om denna solds fördelning finnas i Suorai på anf. st. sid. 65, såsom bihang till ett af de stadfastelsebref på det Wiborgska kontraktet, som Michael Schuiskoj sedermera gaf, (tryckt efter handlingen i Kejserl. Ryska Bibliotheket). Då alla bestämmelser om solden, så väl i Wiborgska fördragsurkunden, som

i stadfåstelsebrefven derå, nämnas såsom öfverensstämmande med det i Nowgorod gjorda aftalet, så torde denna uppgift här fa anföras, då andra detalj upplysningar om detta aftal ej varit oss tillgängliga. Enligt nämnde uppgift skulle utdelas: åt 2000 man rytteri, efter 25 dal. för en hvar i månaden, tiUs... 50,000 daler.

åt 3000 man fotfolk, efter 12 dal..................... 36,000 „

åt store höfdingen Grefven i månaden .... 5000 „

åt tvenne rytteri- och fotfolks-höfdingar hvardera . . 4000 „

åt ryttmästare, capitainer och tjenstemän i månaden

tillsammans................................ . . . . 5000 „

således in summa 100,000 daler. Widekindi anf. st. sid. 56 har visserligen samma sifferuppgifter, men dessa synas mindre tillförlitliga, då han vid dem uppenbarligen har förblandat rubler och daler. Solden åt menige man näm-nes der i daler, åt befälet i rubler. Siffrornas feumraa är emellertid hos honom, såsom nämndt är, lika med den här anförda. Men i Widekindis relation om Wiborgska fördraget uppgifves den månadtliga soldens belopp till 32,000 rubler. Dalin, Svea Rikes historia Hl, 2, sid. 590, har samma uppgift och citerar dervid den otryckta urkunden i Svenska Riksarkivet. Men i denna, sådan som den, äfven efter en handling i Sv. Riksarkivet, förekommer tryckt i Snomi på anf. st., finnas inga sifferuppgifter om solden, utan endast allmänna hänvisningar till bestämmelserna i den Nowgorod-ska traktaten.mellan Sverige och Ryssland slöts forst följande året i Wiborg, den 28 Februari, och erhöll först då sin högtidliga bekräftelse, om också Sveriges deltagande i ryska kriget redan straxt efter början af Michaels underhandlingar kunde betraktas såsom afgjordt, och verkligen så betraktades.

Under den tid, som förflöt mellan fördraget i Now-gorod och förbundets formliga afslutande aflät Konung Carl en skrifvelse T) till staden Nowgorod, dess ”metro-polit, erkebiskop och abboter och hela församlingen, bojarer, wojewoder, diaker, bojarsbarn, utrikes handlande och inrikes köpmän i hela Nowgorodska riket,” hvari han underrättade att Grefven af Mansfeld vore befalld att komma denna stad till hjelp mot dess fiender. Han skulle ock, heter det der vidare, bistå, hjelpa och försvara den gamla grekiska religionen och alla dem som vilja hålla den gamla grekiska läran, men Polackar, Li-thauer och Kosacker skulle han utrota med eld ©ch svärd; och brefvets emottagare uppmuntras till slut att i förbund med honom åter tillkämpa sig sin gamla frihet, och att ej tillåta Polackarne att tillsätta hvilken landstrykare som helst till Zar. ”Ifall Polackar och Lithauer taga öfverhanden hos Eder skola de ej skona någon, icke ens barn i lindan, intilldess de ruinerat det ärofulla ryska slägtet.” — Brefvet är dateradt d. 3 Jan. 1609 och synes förträffligt måla så väl Carls oförsööliga hat mot Polen, som hans ifver att visa Ryssame att de i detta rike egde en med Sverige gemensam fiende.

Innan ännu sändebuden å ömse sidor sammanträdt för att afsluta förbundstraktaten i Wiborg, voro också 7

7) Se Suomi, årgången 1848, sid. 258, der skrifvelsen finnes tryckt efter en saml. af ryska riksurkonder.de svenska trupperna under vapen. Till öfverbefälhaf-vare för hela styrkan var, såsom af Konung Carls of-vananförda skrifvelse synes, Grefven af Mansfeld utsedd. Denne afreste från Lifland mot Åbo i slutet af år 1608, i spetsen för ”några tusend Frantzoser, Schottar och Nederländare, som i the Länderna med öfverheetzens goda tillstånd voro wärfwade”8), men blef väderdrifven till Sverige. Här synes han hafva stannat till våren följande år, och var Konung Carl följaktig på hans Eriksgata •), hvilken tog sin böljan den 7 Febr. 1609.

Från Polen inlupo emellertid oroväckande underrättelser : Sigismund hade qväft adelns långvariga uppror och kunde nu ostörd vända sin uppmärksamhet på förhållandena utom sitt eget land. Under det han uppgjorde planer att öppet ingripa i de ryska oroligheterna, försummade han ej att söka från lifländska sidan göra Svenskarne afbräck. Hans utmärkte fältherre Chodkiewitz böljade på nytt fiendtligheterna, sedan de påbegynta underhandlin-garne om stillestånd * *) och fred blifvit omintetgjorda, och de svenska kommissarierna i vredesmod och efter en högtidlig protest i slutet af Nov. 1608 afrest från Rewal; flera fasta orter föllo i hans händer, och efter någon tids förlopp lyckades det honom äfven att genom förräderi intaga Pernau. Det syntes nu vågadt att ifrån Lifland under en så brydsam belägenhet på en långväga expedition aflägsna den fältherre, som der med så mycken heder fört öfverbefälet. En ny anförare för de svenska trupperna mot Ryssland påtänktes, och valet föll på den unge Jacob Pontusson de la Gardie, sedan

8) Widekindi på anf. st. sid. 57. Jfr. Dalin, anf. st. III, 2, sid. 582, not. a.

*) Werwing på anf. st. II, sid. 198.

*) Se derom Werwing på anf. st. III, sidd. 184 189.Hertig Gustaf Adolf förgäfves sökt att fä detta befål sig anförtrodta).

Jacob de la Gardie yar född i Rewal d. 20 Juni 1583, och var sålunda ännu ej 26 år gammal. Fången vid Wolmars

belägring tillsammans med Gyllenhjelm, och efter fem års fångenskap ändtligen utvexlad, hade han under Moritz af Oranien ytterligare utbildat sig i hvad till krigiska konster hörde; och under den tid af ett år, som han uppehållit sig i Nederländerna, hade han ådragit sig den uppmärksamhet, att Konung Henrik IV af Frankrike både genom bref och sändebud sökt vinna honom i sin tjenst8). Men de la Gardie återvände till sitt fosterland, för att åter egna det sin tjenst. Det förtroende af sin konung, som han redan förvärfvat, hade icke rubbats af den falska anklagelse för förrädiska stämplin-gar till Sigismunds förmån2 * 4) hvilken straxt efter hans återvändande till Sverige vid Örebro riksdag 1606 fram-

2) Se Hallenberg på anf. st. Bd. I, sidd. 47, 48.

a) Fryxell: Berättelser ur Svenska Historien Del. V, sid. 72.

4) Werwing på anf. st. H, sid. 138, berättar om anklagelsens innehåll följande : I Polen vore genom De la Gardies stämpling ett sådant slut upprättat, at sedan den Holländske Amiralen Hertig Mauritz hade tagit Konung Sigismunds syster, Fröken Anna till sin gemål, skulle han med Holländarnes mackt och bistånd hjelpa til at föra krig på Sverige och det lägga under Konungen i Polen, för hvilken orsak icke H:r Carl Carlsson Gyllenhjelm, utan H:r Jac. de la Gardie var ifrån det Pålniska fängelset förlossad, såsom ock til den ändan, at sedan han komme hem til Sverige, skulle han deruppå arbeta, huru som han til förbemelte slut och förbund måtte kunna de förnämste Herrarne öfvertala, jemväl ock på hvarjehanda sätt sådant ingifva flera utaf Adeln.

Anklagelsen vittnar om en fullkomlig obekantskap med det öf-riga Europas samtida förhållanden och förefaller efterverlden som en löjlig orimlighet.ställdes af hans vederdeloman, den bekante historieskrif-varen Erik Göransson Tegel. Vi finna honom under de år, som förfiöto mellan denna riksdag och hans tåg in i Ryssland, vara sysselsatt med organisation af krigsmag-ten i Finland, dit han af sin konungs förtroende blifvit kallad att föra högsta befälet.

Vid tidpunkten för de nyss omtalta förhandlingame befann han sig likväl i Stockholm. Derifrån skyndade han i Jan. 1609, snart sedan han i Mansfelds ställe blifvit utnämd till öfverbefalhafvare för den svenska armén mot Ryssland 5), med något manskap genom Westerbot-ten och omkring Bottniska viken till Finland#). Till Wiborg anlände han den 5 Mars. Der voro honom till mötes de finska trupper som af kommissarierna för förbundets afslutande blifvit sammankallade, under befäl af Axel Kurck, Christer Somme, Anders Boije och Ewert Horn, alla män af pröfvad tapperhet, 'Välborne och manhafftige”7). Redan blotta underrättelsen om de svenska truppernas sammandragande hade den verkan, att de ryska gränsfästningarnes vankelmodiga befälhaf-vare, hvilka nyligen förklarat sig för Demetrius, åter förklarade sig hylla den af svenskarne gynnade Zaren. Endast Iwanogorod och Coporie fortforo att trotsa Sven-skarnes magt och den lagliga ordningen.

De ryska sändebud, som emellertid af Furst Michael Scopin blifvit afsända med fullmagter för afslutande af den formliga traktaten, voro hans svåger wojewoden och * •)

&) Mansfeld stod ännu i början af Jan. qvar såsom sådan, såsom synes af Kon. Carls ofvan sid. 20 anförda skrifvelse till Nowgorod.

•) Widekindi på anf. st. sid. 72. f) Widekindi på anf. st. sid. 58.stolniken 8 9) Semen Wasiljewitsch Golowin ock diaken#) Sydawnoj Wasiljewitsch Sinowjew. Dessa ställde sin resa först till Åbo, hvarest de sammanträffade med tvenne af de svenske fullmägtige sändebuden, nemligen Otto Helmer v. Mörner, ståthållaren på slottet derstädes, och sekreteraren Eric Elofsson1); och sedermera till Wiborg, der de från svenska sidan möttes, utom af de nyssnämnda, af följande den svenske konungens ”fullmyndige, store sendebudh,” upptagna såsom de i förbundsurkunden förekomma: lagmannen öfver södra Finland Göran Boije till Gännes och Kulle, krigsrådet Tönne Göransson Stjem-sköld till Högsgård, och ståthållaren på Wiborgs slott, lagmannen öfver Carelska lagsagan Arved Tönnesson Wildman till Tiusterby.

Under loppet af Februari månad arbetade nu dessa sändebud på de olika punkterna i fördraget, sedan öf-verläggningarne blifvit öppnade med ett tal af Arved Tönnesson, och de ryska legaterna aflemnat sina fullmagter af Furst Michael Scopin3). På månadens sista dag kom man till fördragets undertecknande, hvarvid med hand

och insegel samt genom ed på det Hel. Evangelium och korskyssning, efter de båda ländernas olika sed, om ”allt, som i contractet aftalath, handlath, beslutith och för-knippath war,” bekräftades, ”att thet emellan begge Potentaterne Konungh Carl den Nijonde och Zaaren och

8) Stolniker voro hofmän, som betjente Zaren vid dess taffel, men beklädde ej något publikt em bete, utan användes efter behof till militära tjenster, sändebud m. m. Suomi 1842, s. 44.

9) Sekreteraren.

*) Widekindi på anf. st. sid. 58.

3) Widekindi anf. st. sid. 61. Se Ryska exemplaret af förbundsurkunden i Suomi 1842, H. 2, sid. 44, der sändebuden förklara sig hafva aftalat på ”Hans Zarl. Maj:ts bojars och nära frändes Furst Michail Wasiljewitsch Schuiskojs befallning.”Storfursten Wasilij Iwanowitz öfver alle Ryssar Zamo-dertzetz och begge theras Lifzarfvingar och effterkom-mande til evigh tijd oryggeligen och oigenkalligen skal blifya hollith.” Contractet affiattades både på svenska och ryska, men ej, såsom man skulle väntat, likalydande. En jemförelse mellan de båda exemplarens innehåll visar väl ingen väsentlig olikhet, men en mängd mera speciella bestämningar upptagas i det ryska exemplaret, som ej förefinnas i det svenska; och ordningen för de olika bestämmelserna är helt och hållet skiljaktig, liksom äfven det bestämda särskiljandet i fyra artiklar eller ”punckter” saknas i den ryska förbundsurkunden *).

Vi gå nu att redogöra för detta förbund, hvilket så länge förgäfves utgjort ett mål för den svenske konungens sträfvanden, och hvars verkställande, sedan det en gång blifvit slutet, skulle komma att öfver denne konungs sista regeringsår sprida glansen af de svenska vapnens ära. De af förbundets bestämmelser, som äro af den allmännaste betydelse, äro de tvenne sista i den svenska förbundsurkunden, genom hvilka det kom att utgöra en formlig off- och defensiv allians mot Polen. Men för tillfället var det öfverenskommelserna om den med otålighet väntade svenska hjelpen och om trupper- i

*) Ur denna torde här Ryska Zarens vidlyftiga titel få anföras: Den store Herre Zar och Storfurste Wasilij Iwanowitsch, sjelfherr-skare Öfver hela Ryssland, Wladimir, Moskwa, Nowgorod, Zar i Kasan, Zar i Astarochan, Zar i Sibirien, Herre i Pskow, Storfurste

i Smolensk, Twer, Jugorien, Perm, Wjatka, Bolgarien och andra, Herre Zar och Storförste i Nedra landets Nowgorod, Tschemigow, Resan, Polotsk, Jaroslaw, Bäloosersk, Udorien, Obdorien, Kondiniea och hela Norra traktens Herre och beherrskare, Iweriska landets, Kartalinska och Grusinska Zarernas och hela Kabardinska landets, Tscherkaske och Bergfurstarnes jemte många andra Rikens Herre och Beherrskare.naa ioliy mw toto föremålet för de vidlyftigaste för-haudlingaroe och som också i förbandets svenska exemplar fatt sig främsta platsen anvisad.

Den första och vidlyftigaste af de fyra ''punkter,” af hrilka detta består, utgör sålunda hulVudsakligeo eaa stadfistelse på det Nowgorodska fördraget mellan Furst Mi-cbael Scopin och Grefvens af Mansfeld sändebud. Från svenska sidan utlofvas har högtidligen, att en styrka af 2000 utrustade man till hast och 3000 till fots, jemte nödigt artilleri, skulle innan fa dagar, rycka öfver gränsen för att bringa Zar Wassflij hjdp mot hans fiender. Börande solden för dessa hjelptrupper hänvisas till den förskrifning, som Furst Michael efter Grefvens af Mansfeld öfverslag lemnat4), och tillägges löftet att de 5,000 rubler, som af honom förskottsvis till större delen redan voro lemnade, ej skulle tagas med i beräkningen *). Äf-ven bekräftas af de ryska sändebuden allt, som i den Nowgorodska traktaten utlofvats om proviant och fri passage m. m., och ytterligare försäkran göres att intet skinneri vid köp af proviant och furage finge mot de Sven-

*) Se ofvan sid. 19.

k) Följande stadganden rörande solden finnas upptagna i det Ryska exemplaret, utan att motsvarande finnas i det Svenska: ”Sold efter aftal skall gifvas åt 2000 rustade ryttare och 3000 man fotfolk, från den dag de bölja tåga från gränsen inom vår Herres land; och de som framkomma till Moskwa skola i Moskwa erhålla dubbelt mot sedeln. Men de som efter Guds skickelse dödas i drabbningen innan de hunnit till Moskwa, för dem skall äfven

enkel sold gifvas åt Kongl. höfdingarne efter sedeln, de åter som framkomma ända till Moskwa och (sedermera) dödas i drabbningen, också for dem skall solden gifvas dubbelt mot sedeln. Och som endast i Nowgorod finnas penningar, skall bojaren och woje-woden Furst Michailo Wasiljewitsch Schuiskoj gifva dem penningar i Nowgorod, efter sitt aftal och efter sedeln, enkel, men icke dubbel sold för m&naden.ska trupperna bedrifvas ”vid straff och Storfurstens onåd.” För den händelse att Lifland blefve angripet och vägen dit från Finland för vinterns skull blefve ofarbar, utlofvades fritt genomtåg genom Ingermanland för en svensk styrka af 3000 man, ”eller mera hvar nödhen så trängdhe,” för hvilken äfven proviant mot samma vilkor, som för den nu aftågande Svenska hären mot Ryssland, vore att tillgå. Togos af den svenska styrkan rebelliska ryska fångar, kunde det stå Zaren tillgifna ryska befälhafvare fritt att mot öfverenskommen ”Ransoon” utlösa dem; men polska fångar deremot skulle ej för något pris kunna öfverlåtas Ryssame, utan de svenska krigsöfverstarne hade magt att föra dem med sig till Sverige. De fasta orter, som af Svenskame erofrades, skulle ”uthan arga list” hållas Zaren tillhanda, och vid lifsstraff i allmänhet ingen gemenskap och inga förrädiska stämplingar med Zarens fiender få ega rum. ^Michael Scopin skulle de i alla billiga saker gifva gehör, så länge de brukades der i landet.”

Efter dessa mera speciella öfverenskommelser följer i andra artikeln den ”sollenne confirmation” på Teu-sinska freden, som upprepade gånger af Sveriges konung blifvit äskad, och hvars uteblifvande kort förut hade föranledt krigshotelser af de svenska sändebuden 6). Freden mellan Sverige och Ryssland af år 1595 skulle aldrig livarken nu eller till evig tid varda omintetgjord eller bruten, utan emellan båda dessa rikens monarker och deras efterkommande evärdligen hållas. Särskilt upprepas Teusinska fredens försäkran, att Zaren för sig och sina efterkommande afstod från alla anspråk på Estland med alla dess slott och fästen ”intet thet ringaste •)

•) Se ofvan sid. 12.torp eller Hakerlandh undantagandes,” så väl som från Lifland 7 8).

I de tvenne artiklar som härefter följa, förbinda sig, såsom nämndt är, de båda monarkerna till fullkomlig gemensamhet i sin framtida politik och till ömsesidigt försvar emot Polen. ”Mellan Carl IX och Zar Wassilij Schuiskoj och deras lifsarfvingar och efterträdare skall vara ett evigt och oupplösligt förbund mot Sigismund, de Polackars och Lithauers Konung, och hans efterkommande; så att konung Carl och Zaren skola stå såsom en man mot honom.” Utan den andres vett och vilja och utan att båda äro deri inbegripna, skall ingendera af dessa allierade kunna sluta fred med detta rike. Skulle konungen af Sverige framdeles komma att be-höfva hjelp, så hade han att från Ryssland vänta en lika stor hjelpstyrka som den hvilken nu skulle afsändas, och denna skulle mot samma söld och vilkor träda i svensk tjenst, som de, hvilka nu af ryska sändebuden utlofvats *).

Dessa voro hufvuddragen af det förbund, som genast offentliggjordes och hvars verkställighet omedelbart skulle följa. Men det Wiborgska kontraktet har äfven sin hemliga artikel, och måhända var det just denna del deraf, som utlofvade hvad som för tillfället syntes de svenska sändebuden vigtigast. Den tiden var förbi, då Rysslands beherrskare kunde stolt vägra det förbund, som enträget

7) I förbundsurkunden nämnas båda länderna efter ännu gängse sed under det gemensamma namnet Lifland, men särskilt uppräknas de olika kretsarne: Alentaka, Wirlandh, Jerven, Hanen, Wij-ken (i Esthl.) och Pemauske, Dorptische och Wendische Krathzen. Jfr. Teusinska fördraget, tryckt i Suomi 1841, 5 H. sid. 59.

8) Se förbundsurkunderna från Svenska och Ryska sidan i Suomi 1842 H. 1 sidd. 46—57, och H. 2 sidd. 43—50, tryckta efter Handlingar i Sv. Riksarkivet och Kejserl. Ryska Offentliga Biblioteket.söktes af Sveriges konung: nu var det Ryssland, som bönföll om hjelp, och det var Sverige som egde att bestämma vilkoren for dennas beviljande. Men Carl IX hade ej lemnat ur sigte vigten af Rysslands och Sveriges förening mot Polen, och var nästan lika angelägen som Zaren, att ett förbund skulle komma till st&nd och till verkställighet — derom hade hans ifver för de Svenska truppernas utrustning redan före fördragets afslu-tande burit vittne: vilkoren för Sveriges deltagande i ryska kriget kunde sålunda blifva billigare än Ryssarne sjelfva tänkt.

De ryska sändebuden voro utrustade med full-magt att bevilja afträdandet af tvenne vigtiga gränsfast-ningar, för den händelse att sådant af Sverige skulle fordras. Det blef emellertid blott Kexholm, som Ryssland såsom vedergällning för den svenska hjelpen lof-vade att afträda. Att ej samma öfverenskommelse slöts rörande Nöteborg, den andra vigtiga fästningen vid La-doga, derför hade Ryssarne att tacka Carls ifver att göra konung

Sigismund afbräck, och den omständigheten att de svenska sändebuden, såsom Widekindi •) berättar, ”intet woro nogh sluga och omtänckta at handla medh thenna Nation, som mächta illa troo hvar annan, myckit mindre the främmande, medh hwilka the intet utban stort falckande och prutande kiöpslaga.” Under den djupaste hemlighet, enär offentliggörandet af ett sådant anbud antogs kunna skada Zar Wassilijs sak hos de Ryssar, som ännu förblifvit honom trogna, anförtrodde de ryska sändebuden de svenska, att Kexhohns slott och län efter någon tids förlopp, om så fordrades, skulle komma att afträdas till Sverige, men förtego alldeles att det samma kunde •)

•) Anf. st. sidd. 62—63.komma att gälla om Nöteborg *); och de svenska sän-buden, som med glädje sågo det mest förhatliga stadgandet i Teusinska freden härigenom upphäfdt, läto sig dermed nöja. Samtidigt med det offentliga fördraget, undertecknades och bekräftades rörande Kexholms afträ-dande ett hemligt aftal af hufvudsakligen följande innehåll:

När de svenska trupperna, hvilka skyndsamt skola marschera åt Nowgorod, eller dit de ryska sändebuden befallte dem att gå, kommit öfver ryska gränsen, och tre veckor hunnit derefter förflyta, skola sändebuden skaffa Furst Michael Scopins stadfastelse på Kexholms afträdande, med Nowgorodska herradömets insegel och furstens underskrift; och först sedan två månader efter dessa tre veckor hunnit förflyta, skall öfverenskommelsen föreläggas Zaren till sanction, och Kexbolm formligen afträdas. Så fort denna Zarens stadfastelse blifvit utverkad, skall Kexholm utrymmas och aflemnas, för att sedan blifva under Sveriges konung och hans tronföljare, ”till evärdligt arfvegods, efter gammal grund, såsom det tillförene warit hafva under förre, högstsalige i åminnelsen, Herrar och under den store Herre och Storfurste Wassilij Iwanowitsch, sjelfherrskare öfver hela Ryssland.” Ur kyrkorna får Zaren låta utflytta ”Guds barmhertig-hets gåfvor,” bilderna och all kyrkoinredning och ifrån staden allt ryskt artilleri och ammunition.”

Detta aftal skulle ”hållas i evig tid oförändradt och stå dervid att staden Kexholm införlifvas och förenas med Svenska kronan till evärdeligt arfvegods,” samt bekräftades med de öfliga ceremoniernaa). *)

*) Ibid.

a) Se Suomi anf. st. H. 2, sidd. 52—55. Widekindis något oklara yttrande i sammanhang med hans berättelse om Wiborgska kon-Det kan sättas i fråga om denna hemliga del af förbundet, oaktadt dessa högtidliga löften, någonsin från ryska sidan varit ämnad att efterkommas. När man känner huru vigtig Kexholms besittning, ej mindre af Ryssland än af Sverige, alltid varit ansedd, och betraktar dessa många invecklade stadganden om tiden för af-talets stadfåstelse och för utrymmandet af denna stad med dess slott och län, förefaller det nästan, som om dessa varit frukten af en redan vid fördragets afslutande hyst hemlig plan att kringgå öfverenskommelsen. Under tiden för de svenska truppernas tåg in i Ryssland väntades med otålighet Kexholms utlemnande, och så väl af dessas fältherre som af Konung Carl IX gjordes upprepade gånger under krigets lopp påminnelser derom, utan att de dock någonsin ledde till något verkligt resultat. De bestämmelser rörande den svenska härens sold, som innehållas i det offentliga fördraget, iakttogos visserligen ej heller med särdeles noggrannhet, och försummelserna härvid skulle komma att i väsentlig mån hindra fortgången af de förbundna härarnes framsteg; dock torde dessa kunna förklaras genom furst Michaels nödställda belägenhet, som gjorde det för honom omöjligt att noggrant iakttaga sina förpligtelser.

Förbundet vax emellertid vunnet och man gladde sig deråt å ömse sidor; med all ifver påskyndades dess verkställande/ Innan vi skrida till framställningen af den

tractets hemliga del, att ”the (hvilka?) skulle öfwergifwa the orter, som the Swenske imedler tijd kunde intaga, skulle the lijka som en underpant for omkostnaden behålla,” synes bero på ett missförstånd af ordalydelsen i förbundets text. Här innehålles visserligen ett förbud ”att besätta städer, som nu äro i Zarens tjenst etc.,” men detta synes endast vara ett upprepande af hvad redan i den offentliga artikeln N:o 1 blifvit öfverenskommet, och något om underpant från någondera sidan namnes alls icke.händelsernas utveckling, som blef en följd af detta förbund, är det emellertid nödigt att först kasta en blick på förhållandena i Ryssland, sådana de utvecklat sig under tiden för dessa förhandlingar.

Vid tidpunkten för Michael Scopins afsändande syntes ZarenB ställning som mest förtviflad. Demetrii anhängare, anförda af Polackar, voro herrar öfver nästan hela Ryssland; deras roflystna skaror hade öfversvämmat alla landsändar och förforo med grymhet och öfvermod mot den ryska befolkningen, så väl mot dem, som redan underkastat sig bedragaren, som emot Wassilijs anhängare. Men just denna intet skonande roflystnad och detta förargelseväckande öfvermod var det, som starkare än alla från Zaren utgångna uppmaningar verkade för hans sak, och blef anledningen till att utsigterna för den lagliga ordningens återställande började ljusna. Jaroslawl, Wologda och alla de nordryska städerna ända bort till Perm reste sig under vintern 1608—09 mot Demetrius, hvilken de nyss svurit trohet, och åvägabragte härigenom stor splittring af den rebelliska hufvudarmén vid Moskwa, då en mängd af dess stridskrafter måste bortsändas för resningens undertryckande. Det hjel-temodiga försvaret af Kolomna och Nishnei-Nowgorod, som förblifvit Wassilij trogna, syntes* beteckna lyckans återvändande till de zariska vapnen. — Men ännu hotades han i sin egen hufvudstad af förräderiet, och hungersnöden böljade sina härjningar i Moskwa, sedan tillförseln genom de fiendtliga lägren vid Tuschino och Troizkoi-Sergiew länge varit hämmad3). Ännu var de upproriskas öfvermagt gifven genom denna deras ställning i hjertat af Ryssland. Det var först genom an- 8

8) Earamsin på anf. st. Bd. XI, sidd. 116—124.komsten af en ny förbundshär och genom en gammal fiendes öppna uppträdande som Moskwa skulle blifva fritt Den armé, som nu efter det Wiborgska förbundets afslutande under De la Gardies befäl skulle tåga den i sin hufvudstad sålunda inneslutne Zaren till hjelp, be* stod till större delen af utländskt värfvadt manskap och af Finnar; antalet af de svenska, mera disciplinerade trupperna var mindre än som varit önskvärdt. Med denna styrka drog De la Gardie d. 27 Mars in öfver ryska gränsen, förbi det obetydliga Coporie, mot hvilket en stormning fåfängt försöktes, till Nowgorod, för att derifrån gemensamt med Furst Michael Scopin anträda marschen till Moekwa. Under de första dagame af April egde nu rum det första personliga sammanträffandet af dessa båda unga härförare, hvilka tillsammans skulle strida för Rysslands räddning emot samma fiende, som de redan förut på skilda håll med så mycken ära bekämpat* Men redan vid detta första möte mellan dessa ridderliga representanter för tvenne genom nationalitet och seder så vidt skilda folk, visade såg tecken, som antydde huru föga dessa voro egnade att strida under samma fänor, och redan här utsåddes de första fröen till det misstroende, som sedan skulle komma att så länge fördröja uppnåendet af det föresatta målet: Moskwas befrielse. Furst Michael sökte på sanningens bekostnad öfvertyga De la Gardie att upproref vore af mindre betydenhet och Zarens ställning ingalunda så förtviflad, som man föreställt sig; de svenska trupperna ville han icke taga emot i Nowgorod, utan uppmanade deras anförare att tåga vidare till Stara Russa, der han ville möta med sm styrka; och den sold, han bjöd, motsvarade i ingen mån de löften som i Wiborgska fördraget bKfvit gifna. De la Gardie å sin sida fordrade truppernas in-

3u

qvartering och soldens utbetalning efter aftalet, hotande att i annat fall återvända till Ingermaniand, för att der vid gränsen söka gagna Zarens sak. Denna bestämdhet ändrade den ryske furstens uppförande: inqvartering temnades och sold utbetaltes till ett samm&nlagdt belopp af 14,000 rubler4 5).

Sedan sålunda detta missförstånd för tillfallet blif-vit undanröjdt, anträdde De la Gardie, den 4 Maj, marschen från Nowgorod. Furst Michael bröt först upp den 10:de, och först vid Torshok skedde den fullständiga föreningen af de svenska och ryska arméerna. Under Evert Horn, De la Gardies tappre vapenbroder, åt hvil-ken befälet öfver förtrafven varit anförtrodd hade flera träffningar *) vunnits emot polska ströfkorpser under Kernositzki och Zborowski, redan innan denna förening skett. Till Torshok anlände från Smolensk en betydande förstärkning till Furst Michaels här, och antalet af dem bland kringliggande orters innevånare, som sjelfva eller genom sändebud hos honom betygade sin unders&tliga trohet emot Zaren, tillväxte med hvarje dag. Under de förbundna härarnas vistelse vid Torshok anlände bref från konung Carl i Sverige med anbud om ytterligare förstärkning6), hvilket dock af furst Michael ej antogs, då han, sedan hans här nyligen ökats genom trupperna från Smolensk, ansåg den närvarande styrkan tillräcklig att rensa vägen till*Moskwa. De la Gardie önskade dock att en truppstyrka för säkerhets skull förlädes vid gränsen, och snart inträffade också den tid då en sådan be-höfde användas.

4) Se om dessa förhandlingar Widekindi på anf. st. sidd. 76—81. Enligt aftalet skulle en hel månads sold eller 32,000 rubler ha lexnnats.

5) Vid Stara Russa, Kamenki och Torshok.

•) Widekindi på anfordt st. sidd. 90—91.Kernositzki och Zborowski hade emellertid samlat spillrorna af sina trupper efter de mot Evert Horn Udna förlusterna, och ämnade, sedan de blifvit förstärkta från lägret vid Tuschino, vid Twer hindra de förbundna arméernas öfverg&ng af Wplga. Vid de allvarsamma träff-ningar, som der egde rum mellan dessa upprorsskaror och hela den förenade styrkan, var det, som det mindre goda förhållandet mellan de svenska trupperna och deras ryska allierade fick sitt första skäl att bryta ut i öppen ovilja. Under det att de förra manligen stridde mot fästningens besättning, plundrades deras tross af Furst Michaels tillbakaslagna ryska trupper; och i allmänhet synes dålig disciplin hos dessa hafva varit anledningen dertill att de allierade nödgades lemna Twer ointaget bakom sig. Wolga passerades, och tåget ställdes till Koliesin, emedan raka vägen mot Moskwa antogs vara stängd genom Sapiehas ströfkorpser från lägret vid Troizkoi-Sergiew, ooh emedan fursten hoppades att derifrån kunna underhålla en fördelaktig förbindelse med det närbelägna rika Jaroslawl7).

Det var nu som det myteri utbröt i den svenska hären, hvilket länge skulle förhindra fullbordandet af det som mecP så mycken heder börjats. Samvetsgrant hade De la Gardie uppfyllt sina förpligtelser, strängt förbjudit all plundring och med stolthet afvisat försök från polska sidan att komma hans trohet att vackla8); * •)

7) Earamsin på anf. st. Bd. XI, sid. 135.

•) Under arméns vistande vid Torshok hade Zborowski skickat en listigt aflattad skrifvelse till De la Gardie ooh hans här, hvari han framställde rättvisan af Polens sak och mycket ordade om Ryssarnes bedräglighet och falskhet. De la Gardie svarade, såsom en krigare anstod, att han ej vore kommen in i Ryssland om denna sak att disputera; den kände Gud bäst, och hans Konunghan hade troget följt Furst Michael, med huru föga nog-granhet denne än iakttagit de löften, som afgifvits i Wi-borg. Men Finnarne i hans här hade ännu ej glömt klubbekrigets och Glas Flemings tider af otygladt sjelfs-våld och egenvilja, och det var från deras leder, som först hördes klagomål öfver Ryssarne och hotelser att vända om9). Med dem förenade sig snart det utländska värfvade manskapet, och De la Gardie såg sig "för att icke blifva en fältherre utan här," omsider nödsakad att anträda återtåget, sedan han förgäfves med böner och hotelser sökt återbringa de upproriske till ordning, och Furst Michael fåfängt lemnat dem allt hvad sold, han för tillfallet kunde åstadkomma. Endast en mindre styrka under Christer Somme lemnades qvar hos Fursten, som stannat vid Koliesin; den öfriga svenska hären tågade under loppet af Augusti och början af September månader långsamt tillbaka, först till det emellertid af fienden utrymda Twer, och sedermera öfver Torshok och Mol-dowa till Krestsi i grannskapet af Nowgorod. Under tiden gjordes både hos Zaren och Furst Michael påmin-

hade den förut råttvisligen betraktat, han vore ”allenast bekymhrat huru han awerdet föra, och manneligea fackta kiAne.” Se Wide-kindi på anf. st. sidd. 94—101, som meddelar Zborowskys latinska bref in extenso. Brefdragaren aflifvades och brefvet skickades till Konung Carl IX.

9) Widekindi anf. st. sid. 105, berättar om dms klagomål att de sagt nsig inthet wara skyldige at gåå längre in uthi främmande Land och bliflwa der anförde såsom til wisse Slachtebänckiar. Så åtnöte the ey heller thet, som af Kongl. Mayst hade tilsagt warit, uthan the fornomme hnruledes Fougderne giorde theras Hustror inne uthi Fidernes-Landhet störste oförrätt; befunne the theaslijkes medh Ryssarne inthet uthan bedrägerij, hvilka ock så theras Trosser vid Trois*) sköflade, medan the Swenska emot Fienden föcktade.” *)

*) Tryckfel f. Twer.nelser om uppfyllandet af vilkoren i det Wiborgska fördraget, särskilt rörande Kexbolms utrymmande, för hvil-ket ännu intet blifyit gjort.

Äfven från Konung Carl, som emellertid med oförtröttad ifver yerkat för krigets påskyndande, ocb som, redan innan ban emottagit De la Gardiee ofvannämnda bref med anhållan om reservtruppars förläggande vid gränsen, hade beordrat dit ny förstärkning, hördes samma påminnelser. Secreteraren Carl Olofsson skickades till Furst

Mkhael för att påskynda Kexbolms utlem-nande. Redan innan dennes ankomst till Koliesin hade Christer Somme, som der tillsammans med Fursten tappert tillbakaslagit ett fiendtligt angrepp, lyckats att af denne sednare utverka ett nytt stadfastelsebref på afta-let om Kexbolms afträdande, och hade å sin sida lemnat försäkran att de svenska trupperna mot detta vilkor genast skulle återvända. Straxt efter denna öfverenskom-melses afslutande ankom Carl Olofsson. Mellan honom och Fursten afslöts (d. 27 Aug.) ett kontrakt, som från ryska sidan upprepade detta nyssnämnda aftals försäkringar om Kexholms afträdande, äfvensom dess speciella stadganden om åtgärder, som derföre skulle vidtagas, samt derjemte lemnade försäkran om utbetalning af sold till ett sammanlagdt belopp af 11,000 rubler; af Carl Olofsson lofvades. å De la Gardies ocb svenska härens vägnar, att de ofördröjligen på dessa vilkor skulle aftåga till Koliesin ocb der förena sig med den ryska armén 1).

Frukten af dessa underhandlingar blef den svenska bärens återförening med Michael Scopin, men det egentliga ändamålet med Carl Olofssons beskickning uppoåd-

') I Suomi 1842 sidd. 59—65 finnas tryckta så väl Christer SoromeB aftal med Fursten, som ock dennes och Carl Olofssons ömsesidiga kontrakter.des ingalunda: Kexholm förblef ännu ryskt. Anders Boije sändes väl med det manskap, som ej antogs kunna medfölja på det nya tåget in i Ryssland, för att taga det i besittning, men stadens innevånare öppnade ej sina portar för Svenskarne. Först 1611 efter en långvarig belägring skulle det lyckas en af De la Gardies krigs-öfverstar att blifva herre öfVer denna ort.

Den svenska styrkan hade emellertid genom desertering mycket hopsmält, och Ewert Horn skickades, samtidigt med Anders Boijes afsändande till Kexholm, att i Wiborg afhemta den reservstyrka, som derifrån var att vänta. Utan att afvakta dennas ankomst satte sig De la Gardie i marsch mot Koliesin, sedan den med Carl Olofsson ankomna solden blifvit utdelad i hans här; och vid slutet af Sept. stodo åter de svenska och ryska arméerna förenade vid Koliesin. Från denna tid kunde deras företag rigtas mot de stora fiendtliga h&rarne vid klostret Troizkoi-Sergiew och Tuschino.

Under tiden för dessa underhandlingar hade Moskwa med lysande framgång tillbakaslagit ett anfall af Deme-trii skaror vid Tuschino. Men straxt efter denna seger hade Ryssland blifvit hemsökt af nya fiender: Tartarerna inföllo a) med sina plundringslystna horder, spridande jemmer och förskräckelse i hela södra Ryssland. Men fruktansvärdare än dessa syntes den fiende från vester, som med en välrustad här börjat belägringen äf det vigtiga Smolensk. Sigismund hade afslöjat sina planer: det genom hans stämplingar sönderslitna Ryssland syntes skola blifva ett lätt byte för en eröfrande här, och ut-sigten att sjelf vinna Zarernas krona var för Polens Konung allt för lockande, för att han skulle draga i be-tänkande att bortkasta det redskap, hvarigenom han bragt Ryssland i detta tillstånd af magtlöshet. Sigismund skilde sin sak från Demetrii. Men tillfölje af den härigenom uppstående splittringen af de stridskrafter, hrilka de förenade härame under Furst Michael och De la Gardie hade att bekämpa, underlättades betydligt dessas företag för Moskwas befrielse.

Pereslawl hade fallit för Furst Michaels och Christer Sommes förenade ansträngningar, redan innan den svenska hären under De la Gardie anländt till Koliesin. Efter dennas ankomst och sedan i Pereslawl en stark besättning blifvit inkastad, böljade de allierade sitt tåg mot Moskwa. Efter att segrande ha gått ur en träffhing med Sapiehas ströftrupper, intogo de det fasta Sloboda Alexandrowsk, vigtigt genom sitt läge i närheten af det fiendtliga lägret vid Troizkoi-klostret, samt genom möjligheten att derifrån underhålla en daglig förbindelse med Moskwa och bereda lättad tillförsel åt denna af hungersnöden tryckta stad'). Trenne särskilta arméer voro sålunda nu inom ett litet område församlade: den svensk-ryska vid Sloboda, Sapiehas vid Troizkoi-klostret och den rebelliska hufvudhären under Rozinski vid Tu-schino. Sapiehas läger var beläget midt emellan de båda öfriga och skyddade derigenom Demetrii hufvudhär mot den förbundna styrkan. Ett angrepp på Sloboda från lägret vid Troizkoi slutade emellertid med Sapiehas fullkomliga nederlag; ströfkorpser från det svensk-ryska lägret och från Moskwa afskuro dennes förbindelse med Taschino; och den afundsjuka, som rådde mellan Sapieha och Rozinski, hindrade gemensamheten i de båda Deme-trianska härames företag. Den styrka, som Michael Sco-pin vid Sloboda samlat under sina fanor, bade, inberäk* * nadt de svenska trupperna, genom oupphörligt inflytande förstärkningar vuxit till 18,000 man, och från Wiborg anlände underrättelse att den väntade svenska undsätt* ningen i början af

November satt sig i anmarsch derifrå».

De allierade förblefvo i stillhet i Sloboda under af-vaktan på dennas ankomst, innan något afgörande företag gjordes. Under tiden underhandlade De la Gardie med Zaren 4) rörande Kexholms utlemnande, då klagomål inlUpit öfver dröjsmålet härmed. Zaren afgaf ursäktande förklaringar häröfver och sände med De la Gar-dies sändebud Måns Mårtensson skänker till Konung Carl IX, samt utfärdade derjemte nu det i Wiborg ut-lofvade stadfästelsebrefvet på Kexholms afträdande, hvil-ket emellertid blef af lika liten betydelse, som de hvilka Miehael Scopin förut afgifvit •).

I det fiendtliga lägret vid Tuschino inträffade under detta de förbundna arméernas vistande vid Sloboda vigtiga tilldragelser. Med oro hade de polska höfdingarne i Demetrii läger sett Konung Sigismunds uppträdande och voro villrådiga huru de härvid skulle förhålla sig. Deras styrka var emellertid alltför betydlig, för att Sigismund ej skulle bemöda sig att draga dem på sin sida; och till Tuschino afsände han, efter några förutgångua underhandlingar, i böljan af December en högtidlig beskickning, ej endast till Rozinski och de polska ädlin-garne, utan ock till Demetrii ryska anhängare. Sedan Bozinski för bedragaren hånfullt yppat ändamålet med

4) Se Widekmdi på anf. st. sidd. 130, 134—36.

*) Se Suomi 1842, H. 3, sidd. 67—73, hvarest urkunden finnea tryckt efter handl. i Kejserl. Ryska Biblioth. — Stadfästelsebrefvet är dateradt d. 22 Nov.Sigismunds beskickning •), flydde denne förskräckt tiU Kaluga; och Tuschino företedde nu den mest bedröfliga bild af söndring och förvirring. Det lyckades väl de. polska sändebuden att utverka en beskicknings afsän-dande till Smolensk för att hylla Sigismunds son Wla-dislaw, men samtidigt öfvergingo många till Demetrius, som i Kaluga med högtidlighet blifvit emottagen och derifrån utfärdade manifester med rika löften till dem, som ville återvända under hans fanor.

Ej mindre villrådig än de polska härförarne i Tu-. schino, var Sapieha vid Troizkoi-klostret, oroad som han var genom det omedelbara grannskapet af den förenade hären. Hans isolerade ställning efter Demetrii flykt oc& ryktet om ankomsten af den svenska förstärkningen, som. lät befara afgörande företag från Furst Micbaels och De la Gardies sida, förmådde honom omsider att uppgifva belägringen af klostret. Med sin hopsmälta styrka drog han till det närbelägna Dimitrow. Sedan den svenska hjelpstyrkan af 3000 man vid slutet af Jan. hade an-» ländt, böljade de förbundna trupperna att gå anfallsvis till väga, och rigtade först sina angrepp mot Dimitrow,; med den framgång att Sapieha såg sig nödsakad att flykta mot Polska gränsen.

Denna framgång blef äfven orsaken till de vid Tuschino församlade skarornas sprängning; ty sedan Sapieha lemnat sin ställning mellan Tuschino och Sloboda,. vågade dessa ej mottaga ett anfall af Zarens här. Lägret sattes i brand och besättningen skingrade sig åt alla; håll: större delen flydde till Sigismund i Smolensk, an-: dra till Demetrius i Kaluga, och några återvände, förtrö-stande på Zarens mildhet, till Moskwa ’). Furst Michael och De la Gardie skickade något manskap att förfölja de flyktande skarorna, och rågen till Moskva stod na öppen för deras segrande härar.

Den 12 Mars 1610 intågade de under befolkningens omätliga jubel i den så länge inneslutna hufvudstaden, och blefvo på ett lysande sätt emottagna af Zar Was-siMj»).

Wiborgska fördragets närmaste mål rar nppnådt: Moskva rar befriadt ocb Zaren, skenbart åtminstone, trygg på sin thron. Hela Ryssland norr om hufvudstaden rar återfördt till ordning; Demetrii välde i landets södra del syntes ej kunna blifva varaktigt, sedan Konung Sigismund skiljt hane sak från sin, ocb denne sed-nare belägrade ännu förgäfves Smolensk vid ryska rikets gräns.

Men i Moskwa inträffade händelser, som snart skulle göra om intet bvad som blifrit uträttadt genom de förenade härarnes tapper bet, och som ånyo bragte Ryssland till undergångens brant. Den ädle Furst Michael Scopin dog af förgift, och det misstroende, som så ofta hotat Zarens trygghet i Moskwa, bröt ut i öppna oroligheter, då han ej kunde frigöra sig från misstankar om delaktighet i mordet. Den, på hvilken likväl de starkaste misstankarne föllo, var Zarens broder Dimitri Schuiskoj, och denne man gick att intaga Michael Soopins plats vid De la Gardies sida under det tåg mot Smolensk, som denne sednare genom Zarens nya löften blifvit öfvertalad att företaga. De

förbundna truppernas förräderi i drabb-

') Karamsin p& anf. st. Bd. XI, sidd. 169- 170. *) Se Petrqjus på anf. st. II, 246.ningen vid Klutschino mot polska hetmannen Zolkiewski var närmast föranledt af den utlofvade soldens uteblif-vande — hvilket åter var en följd af Wassilijs tryckta ställning —, men nederlaget kan äfven i betydlig mån tillskrifvas ryssames hat mot Michael Scopins mördare9). Efter denna olycka är den svenska härens rol i Ryssland under Kon. Carl IX:s regering utspelad: dess krigsföretag efter återtåget från Klutschino inskränka sig till eröfringar vid ryska gränsen. Den Zar, hvars magt Sveriges segrande vapen återupprättat, störtas efter detta återtåg från sin thron, och under loppet af flera år fins det ej i Ryssland någon laglig samhällsmagt, med hvilken Sveriges vänskapliga förbindelser kunna upprätthållas.

*) Karamsin på anf. st. Bd. X, sid. 183.